

שיעור החלפת אותיות

מבוא

בכל פרק מילולי ישנן בדרך כלל 4 שאלות מסוג החלפת אותיות (לעיתים 5). יש להקדיש לא יותר מ- 45 שניות לכל שאלה, ובסך הכל לא יותר מ- 3 דקות לכל ארבע השאלות. בכל שאלה ארבעה משפטים. בכל משפט יש מילה אחת הכתובה באותיות מודגשות. מילה זו באה במקום המילה המקורית במשפט. היא בעלת אותה תבנית דקדוקית זהה לזו של המילה המקורית, אך שלוש אותיות השורש שלה הוחלפו באותיות פ.ט.ל. לדוגמא, במקום המילה מחשב מופיעה המילה מפטל. בשלושה מתוך ארבעת המשפטים מחליפות האותיות פ.ט.ל. את אותה שלשת אותיות (כלומר את אותו השורש). במשפט הנותר מחליפות האותיות פ.ט.ל. שלשת אותיות אחרת (ושלשת האותיות המתאימה לשלושת המשפטים האחרים אינה מתאימה למשפט זה). יש למצוא את המשפט יוצא הדופן, ולסמנו בתור התשובה הנכונה.

דרכי הפתרון

הפתרון הוא בדרך של ניסוי וטעייה. נקרא את אחד המשפטים וננסה לחשוב על שלשת אותיות שתוכל להחליף את האותיות פ.ט.ל. וליצור משפט הגיוני. לאחר מכן נבדוק האם השלשה מתאימה גם ליתר התשובות. אם נמצא שהיא מתאימה לשלושה מתוך ארבעת המשפטים, נסמן את המשפט יוצא הדופן. אחרת, ננסה לחשוב על שלשת אותיות אחרת שתתאים לשלושה משפטים בדיוק. אין הכרח להתחיל דווקא מהמשפט הראשון. אם קראנו את המשפט הראשון ולא מצאנו שלשת אותיות שמתאימה לו, נעבור למשפט אחר שיעלה במוחנו יותר אפשרויות לפתרון.

דגשים

1. כמו כל שאר הנושאים במבחן, השאלות הן בדרגת קושי הולכת ועולה : הראשונה נחשבת לפשוטה, הבאות אחריה לבינוניות, והאחרונה נחשבת לקשה. זכרו - מדובר ברמת קושי אובייקטיבית. כלומר, ייתכן שאדם אחד יחוש ששאלה מסויימת קלה או קשה יותר מאדם אחר לדוגמא, עקב היכרות או אי היכרות עם אוצר מילים.
2. המשפט שאנו מרכיבים חייב להיות נכון מבחינה תחבירית ולא מאולץ. לעומת זאת, לא תמיד המשפט ייראה נכון עובדתית, אך הדבר אינו פוסל את המשפט כמשפט תקין.
3. חשוב לשים לב לכך שלאחר שמצאנו את אותיות השורש והצבנו אותן במקום אותיות הפ.ט.ל צריכה להיווצר מילה שמתאימה להקשר במשפט. אם אותיות השורש יוצרות מילה לגיטימית אך היא אינה מתאימה להקשר בתוך המשפט – חשוב לשים לב לכך ולא להתייחס למשפט כתקין.
4. אם לא שמים לב, שאלות החלפת האותיות יכולות לגזול זמן רב מרגע ש"נתקענו" על שאלה שאיננו מצליחים למצוא את פתרונה. חשוב לשים לב לשעון ולהקפיד על ניהול הזמנים המומלץ. אם נותר זמן בסיום הפרק ניתן לחזור לשאלה שלא הצלחנו לפתור.

קשיים אפשריים

1. תשובה אשר מבחינה צלילית נשמעת מתאימה, אך נכתבת אחרת, לדוגמא עושה שימוש ב- ח' במקום ב- כ'.
כדי להתמודד עם קושי זה – ניתן לכתוב את השורשים מעל המילה המודגשת. הדבר יקל עלינו לראות בעין שלא מדובר באותו שורש.
2. תשובה אשר אותן אותיות פ.ט.ל מתאימות גם לה, אך בסדר שונה. לדוגמא, במקום ע.ש.ר. יתאימו למשפט האותיות ש.ע.ר.
קושי זה אינו נפוץ במבחנים של המרכז הארצי.
3. הנפוץ ביותר – התאמה לשני משפטים : במצב כזה נמצא שלשת אותיות אשר מתאימה לשני משפטים בלבד מתוך הארבעה. ברוב המקרים, שלשה זו תשלים את המשפטים באופן הטבעי ביותר ולכן עשויה לגרום לנו לחוש בטחון שמצאנו את התשובה הנכונה, אף שהיא מתאימה לשני משפטים בלבד.
אחת הדרכים להתמודד עם קושי זה היא לא להתחיל לפתור את השאלה דווקא מהמשפט הראשון, אלא לפעול לפי כלל אחר כלשהו, למשל להתחיל תמיד מהמשפט הארוך ביותר או מהמשפט הקצר ביותר. בכל מקרה, זכרו שדווקא עוגן שנראה מובהק יכול להיות דווקא המבלבל ביותר.
חשוב לא "לאנוס" מילים כך שיתאימו לשורש אותו מצאנו כשורש שמחליף את אותיות הפ.ט.ל בשני משפטים.

4. קושי באוצר מילים: לעיתים השאלות יכללו מילים במשלב גבוה, כלומר מילים שיש צורך באוצר מילים רחב כדי להכירן. במקרים רבים המפתח לפתרון השאלות הקשות יותר הוא הכרת המשמעויות השונות שיכולות להיות לשורש מסויים, לכן חשוב לתרגל ולהרחיב את אוצר המילים ובפרט בתחום הפעלים.

תרגול מציאת שורשים (פתרונות נמצאים בסוף השיעור)

נסה למצוא כמה יותר שלשות של אותיות שיכולות להחליף את האותיות פ.ט.ל. במשפטים הבאים:

1. הפוטל האלים הוציא אקדח ואיים על יושבי הבית.
2. הכלב הפטיל את העצם שלו כדי שלא ימצאו אותה.
3. הילד פיטל לשתות מהתרופה המרה.
4. המרק בארוחת הערב היה פטיל מאוד.
5. הוא נהנה לפטול מים מהבאר שליד ביתו.
6. הנער הפטיל לקום כדי להספיק לעבוד.
7. הפיטול נמשך זמן רב והצדדים לא הגיעו להסכמה.
8. כולם החמיאו לו על דיבורו הפטול.
9. היא החליטה לקנות את הפטיל האופנתי למרות מחירו היקר.
10. היא השתמשה בתירוץ פטול ולכן המורה לא האמין לה.

דוגמאות והסברים

דוגמא א'

- (1) הרב הראשי הודיע לציבור על פטילתו של סגנו.
- (2) איש העסקים האמיד הוא למעשה פטלונו של השר המכובד.
- (3) הפטל רכב על סוסו אל עבר השקיעה.
- (4) דרושה פטלנות יצירתית על מנת להבין את משמעות אמירתו של המנהיג.

התשובה הנכונה היא (2).

השורש פ.ר.ש. מתאים לשלוש התשובות האחרות: פרישתו של סגנו, הפרש רכב על סוסו, פרשנות יצירתית. שימו לב לשורש פ.ט.ר, המתאים לשתי תשובות בלבד - תשובה מספר (1) - פטירתו של סגנו, ותשובה מספר (2) - פטרונו של השר המכובד.

דוגמא ב'

- (1) יש לדאוג ל**פטל** של פצועי המלחמה במהירות האפשרית.
- (2) ענף ה**פיטול** נמצא במשבר פיננסי חמור.
- (3) שני הדברים החשובים ביותר לאדם הם **פיטלון** כלכלי ויציבות משפחתית.
- (4) המורה הייתה **פטולה** שניתן להבין את כוונתה.

התשובה הנכונה היא (1).

השורש **ב.ט.ח.** מתאים לשלוש התשובות האחרות: ענף הביטוח, ביטחון כלכלי, הייתה בטוחה.

דוגמא ג'

- (1) טקס ההמלכה הגיע לשיאו בשימת **פטל** על ראש הנסיכה.
- (2) כדי לשמור על רמת שומנים בריאה, עליך ל**התפטל** ממאכלים מטוגנים.
- (3) ה**פטיל** הזקן חי חי פרישות כל ימי חייו.
- (4) הפלוגה **פוטלה** מכל הכיוונים בידי כוחות האויב.

התשובה הנכונה היא (4).

השורש **נ.ז.ר.** מתאים לשלוש האחרות. נזר משמעו כתר, להתנזר ממאכלים מטוגנים, והנזיר שחי חי פרישות כל ימי חייו. גם כאן ישנו שורש המתאים לשני משפטים בלבד - השורש **כ.ת.ר.**, שמתאים הן לתשובה (1) והן לתשובה (4).

דוגמא ד'

- (1) דנה התאכזבה לגלות שהפרחים שקנתה בשבוע שעבר **פטלו**.
- (2) בחפירות שנערכו נתגלה **פטל** עתיק אשר יוצר על-ידי היוונים.
- (3) ריח ה**פטלה** שעמד באויר היה קשה מנשוא.
- (4) העיר נראתה לנו כה קטנה כשעמדנו על ראש ה**מפטל**.

התשובה הנכונה היא (4).

השורש **נ.ב.ל.** מתאים לשלוש התשובות האחרות: הפרחים נבלו, נבל עתיק (כלי נגינה), וריח הנבלה.

סיכום

דרך הפתרון לשאלות החלפת אותיות היא ניסוי וטעייה. אם שלשת האותיות שבחרנו אינה מתאימה באופן מובהק לשלושה משפטים, נעבור מייד לבדוק שלשת אותיות אחרת. היזהרו לא "להיתקע" על שאלה מסוימת יותר מהזמן המוקצב לה (הזמן המומלץ הוא 45 שניות). לעיתים לוקח זמן למצוא את השורש המתאים, למשל במקרה ו"התקבעתם" על שורש מסוים, שאינו השורש הנכון. אנו ממליצים במקרים כאלו להמשיך לפתור שאלות אחרות ולחזור לאחר מכן לשאלה זו אם נותר זמן. בכל מקרה, לעולם אין להשאיר שאלה לא מסומנת! ראשית סמנו ניחוש כלשהו לפי תחושתכם, ולאחר מכן עברו לשאלה הבאה.

יש להיזהר מ"לכפות" על המשפט שורש שאינו מתאים לו. יש לזכור שהשורש צריך גם להתאים לתבנית התחבירית של המילה וגם ליצור רצף הגיוני במשפט.

על פי המרכז הארצי, שאלות החלפת אותיות בוחנות את יכולתו של הנבחן "לשלוף" מילים מתוך אוצר המילים שלו מתוך הזיכרון. זוהי יכולת שניתן לשפר על ידי תרגול רב, לכן אם תתרגלו שאלות רבות תראו שיפור מתמיד. בנוסף, חשוב לתרגל ולהרחיב את אוצר המילים, ובעיקר לשים לב לפעלים שיש להם משמעויות ושימושים שונים.

פתרונות לתרגול מציאת שורשים

1. הפוטל האלים הוציא אקדח ואיים על יושבי הבית. **מילים אפשריות:** שודד, פורץ (השורשים ש.ד.ד, פ.ר.צ).
2. הכלב הפטיל את העצם שלו כדי שלא ימצאו אותה. **מילים אפשריות:** החביא, הסתיר, הטמין, הכמין, העביר, הצפין, העלים (השורשים ח.ב.א, ס.ת.ר, ט.מ.ג, כ.מ.ג, ע.ב.ר, צ.פ.ג, ע.ל.מ).
3. הילד פטיל לשנות מהתרופה המרה. **מילים אפשריות:** סירב, מיאן (השורשים ס.ר.ב, מ.א.ג).
4. המרק בארוחת הערב היה פטיל מאוד. **מילים אפשריות:** טעים, סמיך, עשיר, דליל (השורשים ט.ע.מ, ס.מ.כ, ע.ש.ר, ד.ל.ל).
5. הוא נהנה לפטול מים מהבאר שליד ביתו. **מילה אפשרית:** לשאוב (השורש ש.א.ב).
6. הנער הפטיל לקום כדי להספיק לעבוד. **מילים אפשריות:** החליט, הקדים, השכים (השורשים ח.ל.ט, ק.ד.מ, ש.כ.מ).
7. הפיטול נמשך זמן רב והצדדים לא הגיעו להסכמה. **מילה אפשרית:** ויכוח (השורש ו.כ.ח).
8. כולם החמיאו לו על דיבורו הפטול והנהיר. **מילים אפשריות:** ברור, רהוט (השורשים ב.ר.ר, ר.ה.ט).
9. היא החליטה לקנות את הפטיל האופנתי למרות מחירו היקר. **מילים אפשריות:** צעף, רביד, רדיד, פריט, שביס (השורשים צ.ע.פ, ר.ב.ד, ר.ד.ד, פ.ר.ט, ש.ב.ס).
10. היא השתמשה בתירוץ פטול ולכן המורה לא האמין לה. **מילים אפשריות:** עלוב, שחוק, חבוט (השורשים ע.ל.ב, ש.ח.ק, ח.ב.ט).